”نۇر ئۇقۇغۇچىلىرى“ (نۇرچىلار) ھەرىكىتى
(تۈركىيە)

ئېنىقلىما:

نۇر ئوقۇغۇچىلىرى ھەرىكىتى: بىر دىنىي ئىسلامىي جامائەت بولۇپ، قورۇلما جەھەتتە ئىنتىزاملىق ھەرىكەتكە قارىغاندا تەسەۋۋۇپ تەرىقەتلىرىگە تېخىمۇ يېقىن. بۇ ھەرىكەتنىڭ تەسىس قىلغۇچىسى دەۋرتىنى ئوسمانىيە خەلىپىلىكى يېقىلىپ، كامال ئاتا تۈرك ھاكىمىيەت تىزگىنىنى قولغا ئالغاندىن كېيىن مەيدانغا كەلگەن كامالىزمچە سكولارىستىك ماسون كۈچىگە قارشى تۇرۇش مەقسىتىدە بىر ئىسلامىي ئېقىم شەكىللەندۈرۈپ، ئىمانىنىڭ ھالاۋىتىنى تېتىش، نەپسىنى تازىلاش ئىشلىرىغا مەركەزلەشتۈرگەن.

قورۇلىشى ۋە ئاساسلىق كىشىلىرى:

◈ قورغۇچىسى شەيخ سەئىيد ئەننۇرسىي (1873م ـ 1960م) شەرقىي ئاناتولىيەگە قاراشلىق بىتلىس ئۆلكىسى ھازان رايۇنىدىكى ۋان كۆلىگە يېقىن نۇرس يېزىسىدا بىر كۇرد ئائىلىسىدە دۇنياغا كەلگەن. باشلانغۇچ تەلىماتىنى ئۆز يۇرتىدا ئىگەللىگەن. ياشلىق مەزگىلىگە كەلگەندە ئۇنىڭ ھوشيارلىق ۋە پەزىلەت ئالامەتلىرى كۆرۈلۈشكە باشلىغان. ئۇ ئۆز دەۋرىنىڭ ئۆلىمالىرى بىلەن مۇنازىرىلەرگە چۈشكەن ۋە شۆھرىتى تارقىلىپ، "مەشھۇر سەئىيد" دەپ لەقەم قويۇلغان.

ـ ئون سەككىز ياشقا كىرگەندە، خېلى يۇقىرى دەرىجىدە ئەقلىي ئىلىملەر بىلەن بىرگە، دىنىي ئىلىملەردىن ياخشى مەلۇمات ئىگەللىگەن. قۇرئان كەرىمنى يادلىغاندىن سىرت، ئوقيا ئېتىش، چېلىشىش، ئات مىنىش قاتارلىقلارنى ياخشى ئۆگەنگەن. ئۇ ئۆزى ئۈچۈن زاھىدلىق ۋە ئاددا ـ سادا ھاياتنى تاللىغان.

ـ 1892 ـ يىلى شەيخ سەئىيد نۇرسىي مارىدىنغا بارغان ۋە شەھەرنىڭ جامە مەسچىتى ئارقىلىق ئۆزىنىڭ تەربىيە، يول كۆرسىتىش دەۋىتىنى باشلىغان. ئۇنىڭ بۇ ئىشى ئۇنى "تىبلىس"غا سۈرگۈن قىلغان ماردىن ۋالىسىغا يەتكەن.

ـ 1894 ـ يىلى نۇرسىي ۋان شەھرىگە بېرىپ، ئۇ يەردە ئوقۇتۇش بىلەن شۇغۇللىنىش بىرگە ئالگىبرا، ئاسترونومىيە، خىمىيە، فىزىكا، گېئولوگىيە، پەلسەپە ۋە تارىخقا دائىر كىتابلارنى ئوقۇغان ۋە ئۇلارغا ئېچكىرلەپ كىرگەن. ئۇ بۇ تېمىلارنىڭ بەزىلىرىدە ئەسەر يازغان بولۇپ، ۋان شەھرىدىكى ئىلىم ئەھلىلىرى ئۇنىڭ ئەقلىي كۈچى، كەڭ ئىلمىنى ئېتىراپ قىلغان ھالدا ئۇنىڭغا "بەدىئۈززامان"، دەپ نام بېرىشكەن.

ـ 1896 ـ يىلى مىسىردىكى ئەزھەر ئۇنىۋېرسىتېتىغا ئوخشاش شەكىلنى ئالدۇرۇش مەقسىتىدە زەھرا ئۇنىۋېرسىتېتىنى تەسىس قىلىش ئۈچۈن ئىستانبۇلغا يۈتكىلىپ كەلگەن ۋە ئۇ يەردە بەدىئۈززامانغا يۇقىرى باھا بەرگەن مىسىر مۇپتىسى

www.munber.org

شەيخ مۇتىيئىبي (1333ھ ـ 1339ھ) نىڭ شەيخى شەيخ بەخىيت بىلەن ئۇچرىشىپ قالغان.

ـ ئىتتىپاقداشلار قوشۇنى ئىستانبۇلغا بېسىپ كىرگەندە، ئۇلارغا قارشى ھەرىكەت قىلغان مۇجاھىدلار سېپىنىڭ ئالدىنقى قاتارىدىن ئورۇن ئالغان.

ـ ئەسلىدە ئىسلام ۋە مۇسۇلمانلارغا دۈشمەنلىك ۋە سۇيىقەست قىلىشتىن باشقا بىر نىيىتى بولمىغان، ئەمما بىرلىك، ھۆررىيەت ۋە ئىسلاھاتقا ئوخشىغان شۇئارلارنى كۆتىرىۋالغان بىرلىك ۋە تەرەققىيات جەمئىيىتىنىڭ سۇيىقەست قىلىشى بىلەن 1908 ـ يىلى سۇلتان ئابدۇلھەمىدخان تەختتىن چۈشۈرۈلگەندىن كېيىن، بەدىئۇززامان بىرلىك ۋە تەرەققىياتچىلار بىلەن ئوخشاش شۇئار كۆتۈرگەن. ئەمما ئۇنىڭغا ئىسلامىي روھ بېغىشلىغان ئىتتىھادىي مۇھەممەدىي جەمئىيىتىنى كۈچلەندۈرگەن. بۇنداق قىلغاندا تەرەققىياتچىلارنىڭ ماسونلارچە ھەققەتلىرىنى ئوتتۇرىغا چىقىرىش ۋە ئۇلار پاناھلىنىۋالغان ئالدامچىلىقلارنى ئېچىپ تاشلىغىلى بولاتتى.

ـ ماسونىيلار ئۇنىڭ بىلەن كۆرۈشۈش ئۈچۈن كاراسۇ ئىسىملىك بىر يەھۇدىينى ئەۋەتكەن. ئۇ بەدىئۇززاماننىڭ يېنىدىن قايتىپ چىقىۋېتىپ: "بۇ غەلىتە ئادەم سۆزلىرى ئارقىلىق مېنى ئېلىپ (ئىسلامغا) كىرگىلى تاسلا قالدى." دېگەن.

ـ 1911 ـ يىلى (1327ھ) سۈرىيەگە بېرىپ، دەمەشىقتە ئورۇنلاشقان ۋە ئۇمەۋىيلەر جامەسىدە "شامىيە خۇتبىسى" دەپ تونۇلغان خۇتبىسىنى سۆزلىگەن. ئۇ بۇ خۇتبىسىدە ياۋروپانىڭ تەرەققىي قىلىپ، مۇسۇلمانلارنىڭ ئارقىدا قېلىشىدىكى سەۋەبلەرنى تۆۋەندىكىچە ئوتتۇرىغا قويغاندى:

1 ـ مۇسۇلمانلاردىكى چوڭقۇر ئۈمىدسىزلىك.

2 ـ ئىجتىمائىي، سىياسىي ھاياتتىكى ئەخلاقنىڭ چىرىشى ۋە سەممىيەتنىڭ يوقىلىشى.

3 ـ مۇسۇلمانلار سېپىدە ئۆچ ـ ئاداۋەتنىڭ يامراپ كېتىشى.

4 ـ مۇسۇلمانلار ئوتتۇرىسىدىكى ھەمكارلىق، ياردەملىشىش ۋە سۆيگۈ ئامىللىرىنىڭ يوقىلىشى.

5 ـ ئىستىبدادنىڭ تارقىلىشچان كېسەلگە ئوخشاش ئومۇملىشىشى.

6 ـ خۇسۇسىي مەنپەئەتنى ئومۇمنىڭ مەنپەئەتىنىڭ ئالدىغا قويۇش.

ـ بىرىنچى دۇنيا ئۇرۇشى مەزگىلىدە تۈرك ئەسكەرلىگە ياردەم بېرىش مەقسىتىدە بىر گۇرۇپپا تەشكىللىگەن ۋە ئۇنىڭدا سوبايلىق قىلغان. ئاخشاملىرى سەپداشلىرىغا ۋە ئەسكەرلىرىگە قۇرئان ئىلىملىرىگە دائىر دەرسلەرنى بەرگەن.

ـ روسلار ئۇنى تۇتىۋېلىپ سىبىرىيەگە سۈرگۈن قىلغان. ئەمما ئۇ قېچىپ، گېرمانىيە، بۇلغارىستانلار ئارقىلىق تۈركىيەنىڭ ئىستانبۇل شەھرىگە كېلەلىگەن. ئۇنى خەلىپە، شەيخۇل ئىسلام ۋە ئوقۇغۇچىلار بولۇپ ئىنتايىن دەبدەبىلىك قارشى ئالغان ۋە دۆلەت ئۇنىڭغا ئۇرۇش مېدالىيونى بەرگەن. بۇنىڭدىن باشقا ئوسمانىيە دۆلىتىدىكى ئەڭ يۇقىرى دەرىجىلىك ئىلمىي مەجلىس ھېسابلىنىدىغان "دارۇل ھېكمە

www.munber.org

ئەلئىسلامىييە" نىڭ ئەزالىقىغا تەيىنلەنگەن. 1923 ـ يىلى نۇرسىينىڭ پىكرىي ھاياتىدا بىر يېڭى باسقۇچ باشلانغان. نۇرسىي، ئىمانىنى ساقلاپ قېلىش، بولۇپمۇ ياشلار سىپىدە ئىمانىنى ساقلاش قېلىش ئۈچۈن يېتەكچىلىك قىلىش ۋە كۆرسەتمە بېرىشنى كۆزلىگەن نۇر رىساللىرىنى يېزىش ئىشلىرى ئاكتىپلاشقان بۇ مەزگىلنى "يېڭى سەئىيد" دەپ ئاتىغان.

ـ مۇستەفا كامال ئاتاتۈرك (1880 ـ 1938م) ئاناتولىيەدە ئىسيان ئېلان قىلغاندا، بەدىئۈززامانىنى يېنىغا تارتىش ئۈچۈن ئورۇنغان ۋە ئۇنىڭغا ئالىي ساراي، يۇقىرى مەنسەپ بېرىدىغانلىقىنى ۋەدە قىلغان. ئەمما ئۇ بۇ تەكلىپلەرنىڭ ھەممىسىنى رەت قىلىپ، سىياسەتتىن ئومۇمىيۈزلۈك يۈز ئۆرىگەن ۋە "شەيتان ۋە سىياسەتتىن ئاللاھقا سېغىنىمەن" دېگەن سۆزنى شۇئار قىلىپ، ئۆزىنى ئىبادەت قىلىشقا ۋە نەپسىنى تەربىيىلەشكە قاراتقان.

ـ خەلىپىلىك يېقىلغاندىن كېيىن تۈركىيەگە ھۆكۈمرانلىق قىلغان سىكولارىستلار ئۇنىڭ دەۋىتىدىن ئەندىشە قىلاتتى ۋە ئۇنىڭغا كۈچلۈك قارشى تۇراتتى. ئۇلار ئۇنىڭ ھاياتىنى تۈرمىدە، قېيىن ـ قىستاقتا، تۈرمىدىن سۈرگۈنگە، سۈرگۈندىن مەھكىمىگە يۆتكىلىش بىلەن ئۆتۈشكە مەجبۇرلىغان.

ـ مەھكىمىلەر ئۇنى بىر قانچە قېتىم ئۆلۈمگە ھۆكۈم قىلغان. بىراق، ئەگەشكۈچىلىرى ۋە ھىمايىچىلىرىنىڭ ئىنقىلاب قىلىشىدىن ئەنسىرەپ بۇ ھۆكۈمنى ئىجرا قىلىشتىن يالتايغان.

ـ ئاخىرقى ھاياتىنى كىشىلەردىن يىراق ھالدا ئىسپارتادا ئۆتكۈزگەن. ۋاپاتىدىن ئۈچ كۈن ئىلگىرى رەسمىي رۇخسەت ئالماستىنلا ئۇرفاغا قاراپ يولغا چىققان. ئۇ ئۇرفادا پەقەت ئىككى كۈنلا ياشىغان. ئۇ، ھىجرىيە 1379 ـ يىلى رامىزان ئېيىنىڭ 25 ـ كۈنى (23/3/1960) ۋاپات بولغان.

پىكىر ۋە ئېتىقادلار:

◈ بۇ جامائەتنىڭ پىكرى ئۇنىڭ قۇرغۇچىسى تەرىپىدىن يېزىلغان ئەسەرلەردە ئورۇن ئالىدۇ. ئۇنىڭدىن كېيىنكىلەرنىڭ ئۇنىڭ پىكرىگە ئىلاۋە قىلغان كۆرۈنەرلىك بىر نەرسىلىرىنى تېپىش قىيىن.

◈ بۇ جامائەت ئاللاھنىڭ كىتابى ۋە پەيغەمبىرىنىڭ سۈننىتىنى ئۆزىگە يېتەكچى قىلغان بولۇپ، ئۇ ئىككىسىنىڭ كۆرسەتمىسى بويىچە ماڭىدۇ ۋە ئۇلارغا ئاساسەن ئەمەل قىلىدۇ.

◈ بۇ ھەرىكەت ئەگەشكۈچىلىرىنىڭ قەلبىدە ئىسلام ئەقىدىسىنى ئويغىتىش ئۈچۈن ھەرىكەت قىلىدى. ئۇ يالغۇز ئىسلامغا مەنسۇپ بولغانلىقى ئۈچۈنلا ئېغىر شارائىتلارغا ۋە بۇنىڭغا ماس كېلىدىغان تاكتىكىلارغا دۇچ كەلدى، ئۇ قانۇن تەرىپىدىن جازالىنىدىغان جىنايەت سانىلاتتى.

www.munber.org

◈ بەدىئۈززامان شۆبھىلىك مەسىلىلەردىن يىراق تۇرىدىغان، زاھىد ۋە كەمتەر كىشى ئىدى. "شەكىلىك ئىشلارنى قويۇپ شەكلەنمەيدىغان ئىشلارغا يۈزلەنگىن" ئۇنىڭ دائىملىق شۇئارى ئىدى.

◈ سىياسەتتىن قول ئۈزۈش ۋە ئۇنى شەيتاننىڭ ۋەسۋەسىسى، دەپ قاراش. بۇ قاراش، بەدىئۈززامان بىلەن ئۇنى ئۆزىنىڭ سېپىگە تارتىشقا ئۇرۇنۇپ كەلگەن مۇستەفا كامال ئوتتۇرىسىدىكى قارشىلىشىش ۋە تىركىششتىن كېيىن مەيدانغا كەلگەن. سەئىد نۇرسىي 1923 ـ يىلى سىياسەتنى ئارقىسىغا چۆرۈپ تاشلاپ، ئەنقەرەدىن ئايرىلغان ۋە بۇ كۈننى "كونا سەئىد بىلەن يېڭى سەئىد" جەريانلىرىنىڭ پاسىلى، دەپ تەسۋىرلىگەن.

◈ بەدىئۈززامان ئەسكى شەھەر تۈرمىسىدە مەھبۇس چېغىدا مەھكىمىگە مۇنداق دېگەن: "مېنىڭ سۈپىتىم تەرىقەتى بىلەن شۇغۇللانغانلارنىڭ سېپىدىن ياكى ئەمەسلىكىمنى سورىدىڭلار، مەن سىلەرگە مۇنداق دەيمەن: بىزنىڭ دەۋرىمىز تەرىقەتنى ساقلاپ قېلىشنىڭ ئەمەس، ئىماننى ساقلاپ قېلىشنىڭ دەۋرى. تەرىقەتسىزلا جەننەتكە كىرىدىغانلار ناھايىتى كۆپ، ئەمما، ئىمانسىز ھېچكىم جەننەتكە كىرەلمەيدۇ."

◈ ئۇ يەنە مۇنداق دېگەن: "ئاللاھ بىلەن قەسەم قىلىمەنكى، بىرىتانىيەنىڭ رەزىل ۋەزىرىنىڭ سۈيىقەستىنىڭ قانچىلىك بولۇشىدىن قەتئىي نەزەر، مەن ھاياتىمنى قۇرئان ئۈچۈن بېغىشلايمەن." ئۇ بۇ سۆزىدە، "مۇسۇلمانلارنىڭ قولىدا قۇرئانلا مەۋجۇت بولىدىكەن، بىزگە قارشى تۇرۇشنى داۋاملاشتۇرىدۇ، شۇنىڭ ئۈچۈن بىز قۇرئاننى ئۇلارنىڭ ھاياتىدىن يىراقلاشتۇرۇشىمىز لازىم." دېگەن نەزىرىيىنى ئوتتۇرىغا قويغان بىرىتانىيە مۇستەملىكىلىرى ۋەزىرى گلادستوننى كۆزدە تۇتقان ئىدى.

ـ ئۇ يەنە مۇنداق دەيدۇ: "ئەگەر مېنىڭ مىڭ روھىم بولغان تەقدىردە، ئىسلام ھەقىقەتلىرىدىن پەقەت بىر ھەقىقەت ئۈچۈن ئۇلارنى پىدا قىلىشتىن ئىككىلەنمىگەن بولاتتىم... مەن ئىسلام مىللىتىدىن باشقا مىللەتنى ئېتىراپ قىلمايمەن... مەن، سىلەر تۈرمە، دەپ ئاتايدىغان بەرزەخنىڭ ئالدىدا تۇرۇپ سىلەرگە شۇنى دەيمەنكى، مەن مېنى ئاخىرەتكە ئېلىپ بارىدىغان پويىزنى ساقلاۋاتىمەن.

ـ يەنە مۇنداق دېگەن: بىر پەزىلەتلىك شەيخ ئۈچۈن ئۇسۇلچىلارنىڭ كېيىمى مۇناسىپ بولمىغاندەك، ئىستانبۇلغىمۇ ياۋرۇپانىڭ مەدەنىيىتىنى كەيدۈرۈش مۇناسىپ ئەمەس."

◈ مەھكىمىلەردە بەدىئۈززامانغا قارىتىلغان ئاساسلىق ئەيىبلەشلەرنى تۆۋەندىكىلەرگە يىغىنچاقلاش مۇمكىن:

- سكولارىستىك دۆلەت ۋە كامالىزم ئىنقىلاۋىنى يىمىرىشكە ھەرىكەت قىلىش.
- تۈركىيەدە دىندارلىق روھىنى قوزغاش.
- يوشۇرۇن جەمئىيەت قۇرۇش.

www.munber.org

- مۇستەفا كامال ئاتاتۈرككە ھۇجۇم قىلىش.

ئەمما ئۇ ئەيىبلەشلەرگە كۆچلۈك ھۆججەت، پاكىتلار ئارقىلىق رەددىيە بەرگەن. بۇ خىلدىكى مەھكىمىلەر ئۇنىڭ ئەگەشكۈچىلىرىنىڭ سانىنىڭ كۆپىيىشى ئۈچۈن تەشۋىقاتقا ئايلانغان.

◈ بۇ ھەرىكەتنىڭ تەسىس قىلغۇچىسى ئۆزىنىڭ پائالىيەت ۋە دەۋىتىنى ئىلمانىزمنىڭ تەسىرىگە قارىشى كۆرەش قىلىشقا بېغىشلىغان بولۇپ، ئۇلار تۆۋەندىكىلەردە ئىپادىلىنىدۇ:

- ئوسمانىيە خەلىپىلىكىنى ئەمەلدىن قالدۇرۇش.

- بەشەريي (ئىنىق قىلىپ ئېيتقاندا سۋىتزىرلاند) قانۇنلارنى شەرىئەت قانۇنىنىڭ ئورنىغا قويۇش.

- دىنى مائارىپنى ئەمەلدىن قالدۇرۇش.

- ئەرەب ھەرپلىرى بىلەن يېزىشنى چەكلەپ، لاتىن ھەرپىنى تېڭىش.

- ئەزاننىڭ كەلىمىلىرىنى ئەرەبچىدىن تۈركچىگە ئۆزگەرتىش.

- تۇرانچىلىك نەزەرىيىسىنى يەنى "تۈركلەر ھازارەتلەرنىڭ ئەسلىسى" دەيدىغان نەزەرىيىنى تېڭىش.

- ئەرلەرنى بېشىغا دوپپا كىيىشكە، ئاياللارنى يالىڭاچلىققا، ھىجابنى ئەمەلدىن قالدۇرۇشقا قىستاش.

- جۈمە كۈنىنىڭ ئورنىغا يەكشەنبە كۈنىنى رەسمىي ئارام ئېلىش كۈنى قىلىپ بېكىتىش.

- قارا تون، ئاق سەللە كىيىشنى پەقەت دىنىي كىشىلەرگىلا خاس قىلىپ قويۇش.

- قۇرئان كەرىمنى تۈركچىگە تەرجىمە قىلىپ مەسچىتلەرگە تارقىتىش. (1350ھ/1931م).

- قۇربان ۋە روزا ھېيت پائالىيەتلىرىنى چەكلەش، ھىجرىيە كالىندارىنى ئەمەلدىن قالدۇرۇش ۋە مىراسخورلۇق سىستېمىسىغا ئۆزگەرتىش كىرگۈزۈش.

- غەرب تەرەپكە يۈزلىنىش ۋە ئادەت، ئەنئەنە، ئىنتىلىشلىرىدە ئۇنىڭغا تېۋىنىش.

- ئومۇمىيۈزلۈك ئاۋامدا، خۇسۇسەن يىتىلىۋاتقانلارنىڭ قەلبىدىن ئىسلام ئەقىدىسىنى ئۆچۈرۈش.

◈ بۇ ھەرىكەتنىڭ كۆپ ساندىكى ياشلىرى ئېپىيەتلىكلىكى ۋە پاكىزلىكلىقى بىلەن ئالاھىدە پەرقلىنىدۇ. ئۇلار پىتنە ـ پاسات، ئازغۇنلۇق ۋە ئۇچۇقچىلىق قاپلىغان بىر دەۋردە دىنىنى چىڭ تۇتۇپ تۇرغان ياشلاردۇر.

◈ بۇ ھەرىكەتنىڭ بىر قىسىم خاتالىقلىرى:

www.munber.org

- شۇ دەۋردىكى ئىسلام ۋە مۇسۇلمانلارغا قارشى سىياسىي ھاياتنىڭ كۆپىنچىسىگە سىڭىپ كىرىۋالغان يەھۇدىيلارنىڭ ھىلە - نەيرەڭلىرىگە قارشى تۇرالايدىغان ئىنتىزاملىق ئىسلامىي ھەرىكەت تەسىس قىلىپ چىقالمىغان. ئەمما، ئىنساپ بىرزنى، بۇ ھەرىكەتنىڭ تەسىس قىلىنىش دەۋرىدىكى شارائىت ئۇنىڭ ئۆزى ئوتتۇرىغا چىققان شەكىلدىن باشقا شەكىل بىلەن ئوتتۇرىغا چىقالمايدىغانلىقىنى ئېتىراپ قىلىشقا ئېلىپ بارىدۇ.

- بەدىئۇززاماننىڭ باشقىلار بىلەن بىرلىكتە ئىتتىھادىي مۇھەممەدىينى قۇرۇشقا ئىشتىراك قىلىشى ئۇنىڭدىكى بىر ئۆتكۈنچى ئىنكاسنىڭ نەتىجىسى بولۇش بىلەن بىرگە، ئىتتىھادچىلارنىڭ ئۇنىڭغا دۈشمەنلىك قىلىشى، ئۇنى ۋە دەۋىتىنى يوقىتىش، قەستلەش ئۈچۈن كۈچىنى مەركەزلەشتۈرۈشىگە سەۋەب بولغان.

- بۇ ھەرىكەتنىڭ سىياسەتتىن قول ئۈزۈشى ۋە سەئىيد نۇرسىينىڭ **1923** - يىلدىن كېيىن، "شەيتان ۋە سىياسەتتىن ئاللاھقا سىغىنىمەن" دېگەن شۇئارنى كۆتىرىپ چىقىشى ئەگەشكۈچىلىرىگە سەلبىي تەسىرلەرنى كۆرسەتكەن. ئۇلارنىڭ بەزىلىرى سكولارستىك پارتىيىلەرنىڭ ئۆلجىسىغا ئايلىنىپ كەتكەن.

- بەزىلەر ئۇنى، **1925** - يىلى مۇستەفا كامالغا قارشى خەلىپىلىك تەرەپتە تۇرۇپ ئىنقىلاب قوزغىغان شەيخ سەئىيد كۇردىيغا ياردەم بىرىشتىن قول تارتقانلىقىنى ئەيىبلەيدۇ. ئۇنىڭ بىلەن كامالىزمچىلار ئوتتۇرىسىدا دىيار بەكىردە دەھشەتلىك ئۇرۇش بولغان بولۇپ، ئۇنىڭدا مىڭلىغان مۇسۇلمانلار ئۆلگەن. ئەمما ئۇنىڭ ئەگەشكۈچىلىرى نۇرسىينىڭ بۇ پوزىتسىيىسىنى ئۇنىڭ ھوشيارلىقى ۋە يىراقنى كۆرەر ئىكەنلىكىدىن، دەپ قارايدۇ.

- ئۇنىڭ بۇ پوزىتسىيىسى ئۆزىنىڭ ئالدى بىلەن نەپس بىلەن جىھاد قىلىش، ئاندىن پىكىرلەنى يۇرۇتۇش ئۈچۈن دەۋەت ئېلىپ بېرىش، دېگەن پىكرىدىن كېلىپ چىققان. بۇ ھەرىكەت، قەلبلەرنى ئىسلاھ قىلىش، قارشى مەيداندىكى مۇسۇلمانلار بىلەن مەيلى ئۇلار ھاكىم ياكى پۇخرا بولسۇن، ئىچكى ئۇرۇشلارغا كىرمەسلىك، تىنچ دەۋەت يولىدا چىڭ تۇرۇش، تەدرىجى تەرەققىي قىلىش، كاپىر ۋە زىندىقلاردىن تەركىپ تاپقان سىرتقى دۈشمەنلەردىن باشقىلارغا قارشى قوراللىق جىھادقا كىرمەسلىك قاتارلىقلارغا چاقىرىدۇ.

- نۇر ھەرىكىتىنىڭ بەزى كىشىلىرىدە - كېيىنكى مەزگىللەردە - ئايرىمچىلىق، ئۆزىنى يوقىرى ساناش خاھىشلىرى پەيدا بولۇپ قالغان بولۇپ، بۇ ئەھۋال مۇسۇلمانلارنى دەۋەت، ۋەز - نەسىھەت قىلىش قاتارلىق ئىشلاردا ئۇلارنىڭ ئارىسىغا سىڭىپ كىرىش جەھەتتە ئاجىز ئورۇنغا چۈشۈپ قالىدۇ.

◈ بۇ ھەرىكەت، قۇرغۇچىسىنىڭ ۋاپاتىدىن كېيىن ئۈچ ئاساسىي قىسىمغا بۆلۈنۈپ كەتكەن:

- سالامەت پارتىيىسىگە قاتناشقان قىسىم.

- تەرەپسىزلىكتە چىڭ تۇرغان قىسىم.

- ئۈچىنچى قىسمى دېمىرال باشچىلىقىدىكى ئادالەت پارتىيىسى بىلەن بىرلەشكەن، سالامەت پارتىيىسى (رىفاق پارتىيىسى)نى ئۆچ كۆرىدىغان قىسىم بولۇپ، بۇ

www.munber.org

قىسمىنىڭمۇ قوللىغۇچى ۋە ھىمايە قىلغۇچىلىرى بار. بۇ ھەرىكەتنىڭ ياشلىرىنىڭ پىكىرلىرىنى ئۆزگەرتىش ئۈچۈن كەڭ كۆلەملىك ئورۇنۇشلار مەۋجۇت. بۇ ھەرىكەتتە ئورۇن تۇتقان يېڭى ئاسىياچىلار گورۇپپىسى، ئۆزلىرى نەشىر قىلىدىغان «يېڭى ئاسىيا گېزىتى» ۋە بىرلىكتە ھەرىكەت قىلىدىغان «يېڭى نەسىل» ئىسىملىك باشقا بىر گېزىت بىلەن ئورتاق شەكىلدە ئېلىپ بارغان نەشىر – ئەپكارلىرىدا مىللى سالامەت پارتىيىسى ۋە ئۇنىڭ رەھبىرى نەجمۇددىن ئەرباقانغا قارشى پائالىيەتلەردە بولىدۇ.

◈ پىكىر ۋە ئەقىدىلەرنىڭ يىلتىزلىرى:

- نۇر جامائىتى، تۈركىيە ۋە ئوسمانىيە دۆلىتىنىڭ ئەقىدىسى بولغان ماترىيدىييە ئەقىدىسىدىكى ئەھلى سۈننەتكە مەنسۇپ ئىسلامىي جامائەتلەرنىڭ بىرى.
- بۇ جامائەت تەربىيلەش ئۇسۇلىنى تاللىغان بولۇپ، نەپسلەردە ئىمانىنى ساقلاپ قېلىش ئۈچۈن ھەرىكەت قىلىدۇ. بۇ بەزى جەھەتلەردىن سوپىزم تەرىقەتلىرىگە ئوخشاپ كېتىدۇ.

◈ تارقىلىشى ۋە تەسىر دائىرىسى:

- نۇر جامائىتى ئاناتولىيەنىڭ شەرقىي غەربىي قىسمىغا جايلاشقان بارلادىكى كۇردلار رايونىدا باشلانغان ۋە رۇم، ئىسپارتا ۋە ئۇنىڭ ئەتراپىدىكى رايونلارغا، ئارقىدىن ئىستانبۇلغا تارقالغان.
- بۇ دەۋەت پۈتۈن تۈركىيە زېمىنىغا تارقالغان ۋە ئۇنىڭدىكى بارلىق ئورگانلارنىڭ ھېمايىسىنى قولغا كەلتۈرگەن.
- ئۇنىڭ ئەزالىرى تەسىس قىلغۇچىسىنىڭ ھايات ۋاقتىدىلا 500 مىڭغا يەتكەن.
- بۇ جامائەتنىڭ پاكىستان ۋە ھىندىستان قاتارلىق ئەللەردىمۇ ھىمايىچىلىرى بار. شۇنىڭدەك، ئامېرىكىدىمۇ پائالىيەتلىرى بار بولۇپ، بۇلارغا "نۇر رىسالىلىرى ئېنىستىتوتلىرى" ئىسمى بىلەن قورۇلغان مەدرىسىنىڭ ئەگەشكۈچىلىرىدىن تەركىپ تاپقان تۈرك ئوقۇغۇچىلار ۋەكىللىك قىلىدۇ.

ئەتراپلىق مەلۇمات ئۈچۈن پايدىلىنىش مەنبەلىرى:

- مۇستەفا زەكىي ئاشۇر: بديع الزمان (نظرة عامة عن حياته وآثاره).

www.munber.org

- د.مۇھەممەد سەئىيد رامادان ئەلبۇتىي: النورسي (حياته وبعض آثاره).

- فەتھي يەكەن: الموسوعة الحركية (جزءان)، بەشىر نەشرىياتى، ئەممان ـ ئىئوردانىيە، 1403ھ/1983م.

- ئابدۇلكەرىيم مەشھەدانىي: العلمانية وآثارها على الأوضاع الإسلامية في تركيا، رىياد خەلقئارا كىتابخانىسى ۋە دەمەشق خافقىين كىتابخانىسى باسمىلىرى، بىرىنچى نەشرى، 1403ھ/ 1983م.

- مۇستەفا مۇھەممەد: الحركة الإسلامية الحديثة في تركيا، غەربى گېرمانىيەدە بېسىلغان، بىرىنچى نەشرى، 1404ھ/1984م.

- ئىھسان قاسىم ئەسسالىھي (تەھقىقلىغۇچى) المثنوي العربي النورسي، ئىراق.

- نۇرسىي: المثنوي النوري، د.مۇھەممەد ئابدۇسسالام كەفافىي تەرىپىدىن ھەم تەرجىمە قىلىنغان، ھەم ئىزاھات بېرىلگەن ۋە تەتقىق قىلىنغان. ئەسرىييە كىتابخانىسى ـ بېيرۇت، 1966م.

- سابىق تۈرك قوماندانى: الرجل الصنم كمال أتاتورك، ئابدۇللاھ ئابدۇرراھمان تەرجىمىسى، رىسالە مۇئەسسەسەسى، بېيرۇت ـ بىرلەشمە شىركەت، ئىككىنچى نەشرى، 1398ھ/1987م.

- شەيخ سەئىيد قۇرئان ۋە ھەدىسنى چىقىش قىلغان ئاساستا ھەر خىل دىنىي، روھىي، نەپسىي ۋە ئەقلىي تېمىلارغا مۇناسىۋەتلىك قىيىنچىلىقلار توغرىسىدا 130 پارچىدىن ئارتۇق رىسالە يازغان بولۇپ، ئۇستاز قاسىم ئەسسالىھي تەرىپىدىن بۇ رىساللەرنىڭ بىر قانچىسى ئەرەب تىلىغا تەرجىمە قىلىنغان. ئۇلار:

- سەئىيد نۇرسىي: قطوف أزاهير النور، ئانىي باسمىخانىسى، باغداد، 1983م.

- سەئىيد نۇرسىي: الحشر، كۇتتاب نەشرىياتى، باغداد، 1983م.

- سەئىيد نۇرسىي: الآية الكبرى، ئانىي باسمىخانىسى، 1983م.

- سەئىيد نۇرسىي: الإنسان والإيمان، ئىئتىسام نەشرىياتى، قاھىرە، 1983م.

- سەئىيد نۇرسىي: حقائق الإيمان، ئانىي باسمىخانىسى، باغداد، 1984م.

- سەئىيد نۇرسىي: زهرة النور، ئانىي باسمىخانىسى، باغداد، 1984م.

- سەئىيد نۇرسىي: الملائكة، زەھرا باسمىخانىسى، مۇسىل، 1984م.

- سەئىيد نۇرسىي: الشكر، قۇددۇس كىتابخانىسى، باغداد، 1984م.

- سەئىيد نۇرسىي: الشيوخ، زەھرا باسمىخانىسى، مۇسىل، 1984م.

- سەئىيد نۇرسىي: الإيمان وتكامل الإنسان، قۇددۇس كىتابخانىسى، باغداد، 1984م.

www.munber.org

بۇلاردىن باشقا شەيخ سەئىيد نۇرسىينىڭ تۆۋەندىكى كىتابلىرىمۇ بار:

- سەئىيد نۇرسىي: إشارات الإعجاز في مظان المجاز (بۇ ئۇنىڭ تۇنجى يازغان ئەرەبچە كىتابى.)
- سەئىيد نۇرسىي: الصيقل الإسلامي.
- سەئىيد نۇرسىي: التفكير الإيماني.
- سەئىيد نۇرسىي: ذو الفقار.
- سەئىيد نۇرسىي: رائدة الشباب.
- سەئىيد نۇرسىي: الخطبة الشامية.
- سەئىيد نۇرسىي: الخطوات الستة (بۇ كىتابتا ئىنگىلىزلارنىڭ سۈيىقەستلىرى ۋە رەزىللىكلىرى ئۈستىدە توختىلىدىغان بولۇپ، بۇ كىتاب كىشىلەرنىڭ قەلبىدە ئىنگىلىزلارغا قارشى ئىنقىلاب قوزغاش ۋە ئۇلارنى قوغلاپ چىقىرىشنى تىزلىتىشتە ھەسسە قوشقان.)

www.munber.org